

ประชาธิปไตยบนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง
The Democracy on the Relation between the State
and the Citizen

ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร^{*}
Chanchai Chitlaoarporn

---

^{*} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. และผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะ
รัฐศาสตร์ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต

บทคัดย่อ

บทความนี้ ผู้เขียนตั้งประเด็นว่า ประชาธิปไตยบนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้นควรมีส่วนร่วมระดับใดในระดับใด จึงจะถือว่ามากพอต่อการพัฒนาให้เศรษฐกิจของรัฐก้าวหน้าทัดเทียมตะวันตกตามความทฤษฎีที่ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และสถานภาพความเป็นพลเมืองของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาควรมีหน้าที่ยังไรต่อรัฐจึงจะทำให้เกิดความลงตัวจนไม่ทำให้สิทธิความเป็นมนุษย์นั้นถูกบีบรัดจากรัฐจนเกินไป ซึ่งคำตอบพบคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนได้ดีที่สุด มากกว่าการดำเนินชีวิตตามความต้องการที่ผู้นำซึ่งมาจากการเลือกตั้งหรือวิธีการอื่นมอบให้ รวมถึงการทำให้นโยบายประชานิยม (Populist Policy) ใช้เป็นเครื่องมือปิดกั้นความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำรัฐกับพลเมืองจนเห็นเป็นภาพการครอบงำผู้คนให้หลงใหลเสียสติไป เพราะสิ่งนี้อาจจะทำให้รัฐนั้นล้มเหลวและประชาชนก็ยังคงล้าหลังด้อยพัฒนาต่อไป

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย, ผู้นำรัฐ, ความเป็นพลเมือง, การมีส่วนร่วม

Abstract

In this article, the author raised questions as to how the extent of participation should be upheld in a democratic relationship between the state and the citizen in developing countries, so as to progress economic development towards Western standards in accordance with a principle that economic development fosters democratic governance, and how duties of citizenship towards the state in developing countries should be established so that concordance could be attained, that is, human rights are not restricted by the state. It was discovered that political participation is the best reflection of relationship between the state and the people, better than living by the will or desire of a leader, whether from election or any other means. Furthermore, populist policies should be deemed as a mechanism that hinders good relation between leaders of a state and its citizens, so far as becoming a state of indoctrination, as these policies could founder a state and cause its citizen to fall behind and remain underdeveloped.

Keywords: Democracy, Heads of State, Citizenship, Participation

บทนำ

การสรรค์สร้างสังคมเพื่อทำให้รัฐกลายเป็นผู้ให้คำตอบสำหรับการพัฒนาตามแบบตะวันตกนั้น ถือเป็นหนึ่งในก้าวสำคัญเพื่อผ่านอุปสรรคการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามแนวคิดนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ต้องการให้ความสำคัญกับระบบทุนนิยมไปพร้อมกับการพัฒนาและการทำให้เป็นประชาธิปไตยภายในรัฐ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงกลายเป็นคำตอบกลางสำหรับการอ้างอิงเพื่อการพัฒนาไปโดยปริยาย

นักคิด นักปราชญ์ และนักแสวงหาความรู้จำนวนมากต่างพยายามสร้างนิยามและให้ความหมายของคำว่าประชาธิปไตยไว้มากมาย อาทิ งานของ Crick (2000: 47) ได้เสนอว่าประชาธิปไตยสามารถให้ความหมายในมิติใหญ่ๆ ได้ 4 มิติ ได้แก่

มิติแรก ในทัศนะของชาวกรีกโบราณ เป็นการย้อนกลับไปยังรากศัพท์เดิมคือ “demokratia” ซึ่งให้ความหมายได้ 2 แนวทางคือ การปกครองโดยสามัญชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ และอำนาจในการปกครองเป็นของประชาชนก็ได้

มิติที่สอง ประชาธิปไตยหมายถึงระบอบการปกครองของโรมันในสมัยสาธารณรัฐ โดย Nicolo Machiavelli ได้ชี้ให้เห็นถึงข้อดีของระบอบสาธารณรัฐว่าเป็นระบอบที่มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจในมือของประชาชน ทำให้ในช่วงศตวรรษที่ 17-18 ประชาธิปไตยจึงมีความหมายเป็นระบอบการปกครองที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยและสาธารณรัฐ โดยประชาธิปไตยในความหมายนี้ได้ให้ความสำคัญกับประชาชนหรือพลเมืองในการให้คนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง

มิติที่สาม ประชาธิปไตยที่เป็นอุดมการณ์ของการปฏิวัติฝรั่งเศส โดย Jean-Jacques Rousseau ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพขึ้นโดยคุณธรรมทั้ง 3 ประการนี้ต่อมาได้กลายเป็นเสาหลักแห่งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้ Rousseau ได้ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบทางตรง (Direct Democracy) เนื่องจากพลเมืองแต่ละคนควรเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงร่วมกับพลเมืองคนอื่นๆ รวมถึงประชาธิปไตยทางตรงแบบนี้จะสามารถแก้ไข

ความขัดแย้งในเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคลกับการใช้อำนาจของรัฐได้ดีกว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทำให้ประชาธิปไตยในมิตินี้เป็นประชาธิปไตยที่มีความเข้มข้นสูงและจริงจังอันเกิดจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในระดับสูง

และมิตินี้ที่ ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบอบการปกครองที่สามารถใช้ได้จริง ที่ถูกใช้ในยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ในช่วงศตวรรษที่ 19 โดยประชาธิปไตยในช่วงนี้ถูกเรียกว่า ประชาธิปไตยสมัยใหม่ (Modern Democracy) หรือสามารถเรียกได้อีกอย่างหนึ่งคือ เสรีประชาธิปไตย (Liberal Democracy) เหตุที่ถูกรู้จักเช่นนี้นั้นก็เพราะว่าประชาธิปไตยในช่วงนี้เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างประชาธิปไตยแบบเดิมกับแนวคิดเสรีนิยม

จากการแบ่งกลุ่มข้างต้นย่อมเห็นว่าในทุกมิติสะท้อนว่า ประชาธิปไตย คือ การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับรัฐของคนภายในรัฐ ซึ่งต้องอยู่ในฐานะพลเมืองของรัฐนั้น โดยอำนาจในการดำเนินการใดๆ จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การตัดสินใจของพลเมืองของรัฐนั้นด้วย ระดับความเข้มข้นหรือความแข็งแกร่งของประชาธิปไตยจึงอยู่กับขีดความสามารถในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองหรือการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

การตั้งประเด็นว่า ประชาธิปไตยบนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง จึงนำชวนให้คิดว่า รัฐกับพลเมืองสำหรับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้นควรมีส่วนร่วมระดับใดจึงจะถือว่ามากพอต่อการพัฒนาให้เศรษฐกิจนั้นก้าวหน้าทัดเทียมตะวันตกตามความเชื่อที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งบทความสั้นๆ นี้จะพยายามชี้ให้เห็นว่า สถานภาพความเป็นพลเมืองควรมีหน้าที่อย่างไรต่อรัฐจึงจะทำให้ประชาธิปไตยบนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองนั้นลงตัวจนไม่ทำให้สิทธิในความเป็นมนุษย์นั้นถูกบีบรัดจากรัฐจนเกินไป

ประชาธิปไตยบนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง

หากองค์ประกอบหนึ่งของรัฐ (State) และรัฐชาติ (Nation State) คือ พลเมือง (Citizen) ย่อมทำให้น่าหันกลับมาพิจารณาว่า ความหมายของ “พลเมือง” คืออะไร และพลเมืองควรมีหน้าที่อย่างไรต่อรัฐ

การพิจารณาถึงความหมายของพลเมืองนั้น จะเห็นว่า Faulks (2000) กล่าวถึง ความเป็นพลเมืองไว้ว่า ความเป็นพลเมือง คือ สถานะของสมาชิกในสังคม ที่มาพร้อมด้วยสิทธิ หน้าที่ และข้อผูกพัน และมีความเท่าเทียม ความยุติธรรม และความ เป็นอิสระในการปกครองตนเอง ส่วน Dalton (2008) ได้ให้คำจำกัดความในเรื่อง ของพลเมือง ไว้ 4 รูปแบบ คือ แบบแรก ความเป็นพลเมืองทางประชาธิปไตย (Democratic Citizenship) คือ การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับสาธารณะในเรื่องของ การเมือง แบบที่สอง ความเป็นพลเมือง คือ การปกครองตนเอง โดยพลเมืองที่ดีควร ได้รับการชี้แจงจากภาครัฐอย่างเพียงพอเกี่ยวกับบทบาทของพลเมืองในการเข้ามา มี ส่วนร่วมทางการปกครอง มีการร่วมปรึกษาหารือกันระหว่างพลเมืองด้วยกันในเรื่อง การเมือง และพยายามเข้าใจมุมมองทางการเมืองที่แตกต่างจากตนของผู้อื่น แบบที่ สาม ความเป็นพลเมือง คือ ความรับผิดชอบต่อการจัดระเบียบทางสังคม และยอมรับ การใช้อำนาจรัฐ ความชอบธรรมของรัฐ และการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ แบบที่สี่ ความเป็นพลเมืองทางสังคม (Social Citizenship) คือ พลเมืองต้องมีความ รับผิดชอบทางศีลธรรมและจริยธรรมต่อพลเมืองคนอื่นๆ ในสังคม และงานของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556: 29) ก็ได้กล่าวถึงพลเมืองไว้ว่า พลเมืองคือผู้ที่ต้องเสียภาษี และปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง มีบทบาทและอำนาจทางการเมือง คือต้องมีสิทธิ ไปเลือกตั้ง มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ต่อทางการและต่อประเทศชาติ ร่วม ถึงเชื่อถือในหลักการเสมอภาค ไม้มีความปรารถนาที่จะไปครอบงำใคร และก็ไม่ ต้องการให้ใครมาครอบงำหรืออุปถัมภ์ค้ำจุนตนเช่นกัน เป็นต้น

จากตัวอย่างทั้งหมดสรุปได้ว่า พลเมืองก็คือประชาชนในรัฐที่มีอำนาจใน การแสดงบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันภายในรัฐนั้น อำนาจนี้ถือเป็นการได้รับ สิทธิที่เท่าเทียมกันหรือเสมอภาคกัน โดยทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบซึ่งถือ เป็นหน้าที่ภายในรัฐด้วยกัน เช่น การเสียภาษี การยอมรับข้อตกลงร่วม การ แสดงออกต่างๆ ที่ไม่กระทบกระเทือนสิทธิของผู้อื่น รวมถึงการไปแสดงสิทธิทาง การเมืองผ่านกระบวนการออกเสียง การลงประชามติและการเลือกตั้ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามหากรัฐนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวของมนุษย์ ซึ่งไม่ว่าด้วย เหตุผลใดหรือมาจากวิธีการใดก็ตาม เช่น การรวมตัวจากชนเผ่าจนกลายเป็นชนชาติที่ เข้มแข็ง การรบราฆ่าฟันจนตั้งรัฐได้ การแยกตัวจากรัฐใหญ่หรือสหพันธรัฐทั้งหลาย ซึ่งรวมถึงความแตกแยกของคนในรัฐเดิมจากหลายเหตุปัจจัยให้แยกเป็นรัฐต่างๆ ก็ ตาม ความคงอยู่ของรัฐที่เกิดขึ้นก็ยังคงผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับประชาชนที่อยู่ในรัฐ

นั้นเสมอ และสิ่งสำคัญกว่านั้นก็คือ ความสำคัญระหว่างผู้นำซึ่งหมายถึงรัฐบาลกับประชาชนต้องผูกพันบนเส้นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกันเสมอจึงจะทำให้รัฐเกิดเสถียรภาพในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

หากพิจารณาต่อถึงรูปแบบการได้มาของรัฐบาลในแต่ละรัฐจะพบว่า โครงสร้างของรัฐในอดีตเปิดช่องให้คนที่เข้มแข็งหรือกระบวนทางการเมืองที่เน้นการรวบรวมอำนาจส่งให้ผู้ที่มีความพร้อมก้าวขึ้นเป็นกษัตริย์หรือจักรพรรดิเพื่อปกครองบ้านเมือง ในขณะที่หลายรัฐเมื่อกษัตริย์หรือจักรพรรดิอ่อนแอกว่าผู้ได้ปกครองบางกลุ่ม โดยเฉพาะข้าราชการ แม่ทัพ พ่อค้าวานิชหรือเจ้าสัว ก็ส่งผลให้ชนชั้นนำเดิมถูกโค่นล้มภายใต้การกล่าวอ้างว่าเป็นการคืนอำนาจสู่ประชาชน จึงทำให้บางรัฐกลายเป็นการปกครองแบบที่มีรัฐบาลมาจากการปฏิบัติและการเลือกตั้งทดแทนการสืบทอดอำนาจตามสายเลือดในระบบเดิม บทบาทของประชาชนในฐานะพลเมืองจึงอยู่ในฐานะของผู้ตามที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนทั้งในทางตรงและในทางอ้อมเสมอ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในหลายประเทศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ทำให้เกิดรัฐชาติหรือรัฐสมัยใหม่จำนวนมาก กระแสชาตินิยม (Nationalism) กลายเป็นตัวกระตุ้นสร้างความสำเร็จในการสร้างรัฐ บทบาทผู้เป็นแกนนำในการขับไล่เจ้าอาณานิคมเดิมกลายเป็นวีรบุรุษ (Heroes) ของประชาชนจึงส่งผลให้แกนนำเหล่านี้กลายเป็นผู้นำทางการเมืองที่มีความชอบธรรมและได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งแกร่งจากประชาชน ถึงแม้การประกาศอิสรภาพจะมาพร้อมกับแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน

ในท้ายสุด ช่วงสงครามเย็นก็ทำให้พลเมืองโลกกลายเป็นคนที่มีการปกครองแตกต่างกันเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ โลกเสรีนิยมที่นำโดยสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส กับโลกสังคมนิยมที่นำโดยสหภาพโซเวียต และจีน รัฐใหญ่กลายเป็นผู้นำโลกที่ครอบงำประเทศเกิดใหม่และประเทศเก่าเก็บที่ล่าหลัง แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจบนเส้นความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันนี้ (Different Political Ideology) สหรัฐอเมริกากลับกำหนดผู้นำประเทศที่เป็นเผด็จการ (Dictator) ทั้งหลายในเอเชีย เช่น Saddam Hussein ในอิรัก Ferdinand Emmanuel Edralin Marcos ในฟิลิปปินส์ Soeharto ในอินโดนีเซีย และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ของไทย เป็นต้น จากเหตุผลทางด้านอุดมการณ์ในมิติของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์ทางการเมืองแบบ

ประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นไม่ใช่เงื่อนไขสำคัญสำหรับการพัฒนาทางการเมืองในขณะนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับกรขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงเวลานั้นของหลายประเทศที่สหรัฐอเมริกาเข้าไปสร้างสัมพันธมิตรด้วย เพราะเหตุนี้บทบาททางการเมืองของประชาชนในฐานะพลเมืองต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาลทหารซึ่งมีระดับความเข้มข้นแตกต่างกันออกไป หลายประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยครั้ง เช่น ประเทศไทยเกิดการรัฐประหารสลับกับการร่างรัฐธรรมนูญแล้วมีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญอยู่หลายครั้ง อำนาจทางการเมืองที่แท้จริงจึงยังไม่เคยอยู่ในมือประชาชนเพื่อใช้ในการตัดสินใจด้วยตนเองได้ตลอดเวลา ความเป็นพลเมืองที่เกิดขึ้นจึงอยู่ในขอบเขตของการเป็นผู้ตาม หรือที่เรียกว่า “ราษฎร” (Subject) ซึ่งหมายถึงผู้ที่เสียภาษีให้กับรัฐ และต้องยึดถือปฏิบัติตัวตามกฎหมายของบ้านเมือง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2556)

จากข้างต้นความเป็นพลเมืองภายใต้ระบอบเผด็จการทหารประชาชนจึงมีสถานภาพเป็นเพียงผู้ตามเท่านั้น ขณะเดียวกันการยอมรับอธิปไตยจากประเทศมหาอำนาจต่อรัฐบาลเผด็จการก็ยังคงปรากฏอยู่ตามระดับของการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ (National Interest) ทั้งในทางการทหารและการค้าการลงทุนมาตลอดในทศวรรษ 1950 – 1970 คำถามที่เกิดขึ้นจึงถูกตั้งย้อนในปัจจุบันว่า เหตุใดคำว่า “เผด็จการ” จึงกลายเป็นอุปสรรคทางการค้าที่ไม่อยู่ในรูปภาษี (Non-Tariff Barrier) ในปัจจุบัน หรือกล่าวได้ว่า ความเป็นประชาธิปไตยจึงกลายเป็นเงื่อนไขการพัฒนาทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้ ทั้งที่งานส่วนหนึ่งของ Adam Smith (2016) ในเรื่อง “การสอบสวนธรรมชาติและสาเหตุแห่งความมั่งคั่งของประชาชาติ (An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations)” จะเน้นเรื่องการเก็บภาษีอย่างเหมาะสมของรัฐ เพื่อให้เกิดการค้าเสรีก็ตาม ก็ไม่ปรากฏว่าเน้นถึงรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยเท่านั้น เพราะเชื่อในสิทธิของบุคคลที่จะสามารถใช้อิทธิพลของตนเองสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของตนเองได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องตกเป็นหุ่นเชิดของสมาคมอาชีพหรือของรัฐ บทบาทรัฐจึงเป็นเพียงหน่วยหนึ่งทางการปกครองที่จำเป็นต้องปล่อยให้ประชาชนหรือพลเมืองของรัฐนี้ขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยตนเอง ซึ่งในช่วงสามทศวรรษดังกล่าวนี้ แม้รัฐบาลจะมีระบอบการปกครองแบบเผด็จการก็ตามแต่โครงสร้างทางเศรษฐกิจก็คลี่คลายให้พลเมืองที่เป็นพ่อค้าวานิชสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยตนเองได้เกือบเสรี ซึ่งยังปรากฏให้เห็นมาจวบจนปัจจุบัน

การมองความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนบนฐานประชาธิปไตยแบบตะวันตกในปัจจุบันมักถูกวัดจากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง หรือยึดหลักประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) กระบวนการเลือกตั้งจึงกลายเป็นตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยไปโดยปริยาย เช่นเดียวกับการวัดความเป็นเผด็จการทหารด้วยการรัฐประหาร คำถามที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การเลือกตั้ง (Election) มีเงื่อนไขใดที่เป็นหลักประกันมิให้เกิดการเป็นเผด็จการในกระบวนการทางการเมืองของนานาชาติ หากใช้เงื่อนไขของการให้เสรีภาพในการดำเนินธุรกิจแก่ภาคเอกชนมาเป็นฐานรองรับคำตอบย่อมถือว่าไม่เพียงพอ เนื่องจากกรณีตัวอย่างการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคเอกชนไทยนั้นดำเนินมาจากรากฐานการแสวงหาตลาดด้วยตนเองมาโดยตลอด ในขณะที่ภาครัฐไม่ได้ถูกผลักและขับเคลื่อนโดยภาคการเมืองอย่างจริงจัง เว้นเสียแต่ได้ประโยชน์ต่อกลุ่มทุนใหญ่เท่านั้น ปัญหาเรื่องเผด็จการบนโครงสร้างประชาธิปไตยพบเห็นได้หลายลักษณะ อาทิ การรวมกลุ่มออกกฎหมายไม่เป็นธรรมผ่านการลอบปล้นจากกลุ่มทุน การออกเสียงรับรองรัฐมนตรีที่ทุจริตจากรัฐบาลเสียงข้างมาก การปิดกั้นการตรวจสอบจากภาคประชาชนที่ไม่เห็นด้วย เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ได้ผลักดันให้สิทธิความเป็นพลเมืองสูญหายไปกับอำนาจของตัวแทนทางการเมืองของตนอย่างไรคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ ปรีญญา เวทวนฉิมตรกุล (2555: 48-49) ได้เขียนถึงความสำคัญของพลเมืองต่อประชาธิปไตยไว้ว่า หากประเทศใดที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแล้วไม่ได้ทำให้ประชาชนของตนนั้นเป็นพลเมือง หรือไม่มีการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศนั้นก็จะเป็นไปได้โดยไม่ราบรื่น มีอุปสรรคต่างๆ มากมาย โดยสามารถแบ่งลักษณะของปัญหาออกได้เป็น 3 ประการคือ ประการแรก ทำให้เกิดชนชั้นปกครองใหม่ที่มีที่มาจากจากการเลือกตั้ง โดยประชาชนไม่ได้เป็นผู้ปกครองอย่างแท้จริง เป็นเพียงผู้ที่ให้ความชอบธรรมในการปกครองเท่านั้น ประการต่อมา ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เพราะประชาชนไม่ยอมรับความเห็นที่แตกต่างจากตน ไม่มีความเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน ความเห็นที่แตกต่างนี้จึงทำให้นำไปสู่ความแตกแยกในสังคม มีการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ซึ่งถ้าหากขัดแย้งกันอย่างรุนแรงเพิ่มมากขึ้นอาจนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดได้ และประการสุดท้าย แม้ว่าหากไม่เกิดความรุนแรงขึ้น แต่สังคมที่ประชาชนไร้ความเป็นพลเมืองนั้นก็จะมีส่งผลกระทบต่อประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพกันตามอำเภอใจ ทุกคนอ้างแต่สิทธิของตนเอง ประชาชนไม่เห็นว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นได้ ก็จะทำให้สังคมเหล่านั้นมั่งแต่จะทรุดโทรมลงไป

ประชาธิปไตยบนเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองจึงควรเน้นในมิติของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในฐานะของพลเมืองที่มีสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ในการแสดงออกเพื่อพิทักษ์สิทธิของตนอย่างเสมอภาค ในขณะที่ผู้ปกครองรัฐก็จำเป็นต้องยอมรับอำนาจตามสิทธิของพลเมืองทุกฝ่ายอย่างยุติธรรม การแสดงออกด้วยการขับเคลื่อนกิจกรรมทางการเมืองทางตรง (Direct Democracy) เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการรับประกันจากรัฐ การปิดกั้นการแสดงออกทางการเมืองด้วยทุกวิถีทาง รวมถึงการตรวจตราและควบคุมสังคม (Police) ที่มากเกินไปก็นับว่าเป็นสิ่งที่ล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และทำให้สถานภาพความเป็นพลเมืองนั้นต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลทั้งที่มาจากทางเลือกตั้งหรือไม่ก็ตามควรระมัดระวังอย่างยิ่งต่อการสร้างสัมพันธ์อันดีกับพลเมืองของตน

บทส่งท้าย

ถึงแม้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนบนฐานประชาธิปไตยแบบตะวันตกในปัจจุบันจะกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของนานาชาติ แต่สิ่งที่สำคัญกว่าการกล่าวอ้างประชาธิปไตยเป็นทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาต่างๆ เรื่องนั้น ก็คือการเปิดกว้างสร้างสรรค์ให้พลเมืองในรัฐต่างๆ นั้นเป็นมากกว่าราษฎรหรือผู้ตามที่มีหน้าที่เสียภาษีเท่านั้น อีกทั้งการกล่าวอ้างเรื่อง “ประชาธิปไตย” ไม่ใช่อำนาจและหน้าที่เพียงแค่นั้นของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ประชาธิปไตยนี้คือผลรวมที่เป็นอำนาจอธิปไตยที่มีทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นคำตอบที่ชี้ให้เห็นเส้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนได้ดีที่สุด มากกว่าการดำเนินชีวิตตามผู้นำทั้งที่มาจากทางเลือกตั้งหรือวิธีอื่นแต่เพียงเท่านั้น รวมถึงไม่ควรเห็นนโยบายประชานิยม (Populist Policy) มาเป็นเครื่องมือปิดกั้นความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำรัฐกับพลเมืองจนเห็นเป็นภาพการครอบงำผู้คนให้หลงไหลเสียสติในทางที่ผิด ซึ่งสิ่งสุดท้ายก็คงจะทำให้รัฐนั้นล้มเหลวและประชาชนก็ยังคงล่าหลังด้อยพัฒนาต่อไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. 2555. **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. 2556. **การเมืองของพลเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- Adam Smith. 2016. **Adam Smith**. (<https://th.wikipedia.org/>)
- Crick, B. 2002. **Democracy: A Very Short Introduction**. New York: Oxford University Press.
- Dalton, R. J. 2008. **Citizenship Norms and Expansion of Political Participation**. Political Studies.
- Faulks, K. 2000. **Citizenship**. New York: Routledge